

IZVJEŠĆE O EVIDENTIRANJU IZVORA ZA HRVATSKU POVIJEST

Moskva, rujna 2001.

U skladu sa Sporazumom o suradnji na području arhiva između Federalne arhivske službe Rusije (*Rosarhiv*) i Hrvatskog državnog arhiva, sklopljenog u Stockholmu 10. rujna 1998, koji uključuje razmjenu stručnjaka-arhivista i ustupanje preslika dokumenata o nacionalnoj povijesti, te na temelju korespondencije i dogovora iz 1998. i 1999. godine o istraživanju gradiva Kominterne u Ruskom državnom arhivu socijalno-političke povijesti (RDASP), uz pismeno je odobrenje prvog zamjenika direktora Rosarhiva A. N. Artizova, od 19. srpnja 2001. organiziran posjet Moskvi zamjenika ravnatelja Hrvatskog državnog arhiva Miljenka Pandžića i Diane Mikšić iz Odsjeka za novije arhivsko gradivo (1868-1945), u razdoblju od 9. do 23. rujna 2001.

Iako je putovanju prvotni cilj bilo evidentiranje gradiva spomenutog arhiva, boravak je iskorišten i za upoznavanje s drugim institucijama Ruske Federacije (RF) od značenja za arhivsku službu.

1. Ruski državni arhiv socijalno-političke povijesti

(Российский государственный архив социально-политической истории)

Pripremni Kraći pregled dokumenata o povijesti radničkog, komunističkog i seljačkog pokreta u Hrvatskoj u razdoblju 1918-1941, s popisom fondova "*Arhiva Kominterne*" koji se odnose na navedenu temu, sastavljen je u Ruskom državnom arhivu socijalno-političke povijesti i dostavljen Hrvatskom državnom arhivu u veljači 2000. godine.

Pokazalo se potrebnim provjeriti signature, popisati i evidentirati gradivo u fondovima Komunističke internacionale (KI). Prema predloženom popisu evidentirano je gradivo 11 fondova u skupini Kominterni (broj fonda RDASP: 491, 494, 495, 509, 529, 530, 533, 534, 535, 539, 558), a pregledom 32 inventara (*опус*), popisane su jedinice (*дело*) koje se tematski i geografski odnose na Hrvatsku. Osim kraćeg sadržaja pojedine jedinice te raspona godina i jezika u gradivu, za jedinice kod kojih je zasebno navedeno, zabilježen je i broj listova svežnjeva. Gradivo koje bi se, prema navedenim popisima, izravno odnosilo na Hrvatsku, odnosno Jugoslaviju, sadržano je u ukupno 1047 arhivskih jedinica, dok bi se posredni podaci mogli pronaći u još oko 1582 takvih jedinica u istim fondovima (1 delo-svežanj /fascikal/ može činiti 1-250 i više listova paginiranih unutar pojedinog dela). Fondovi u kojima su pronađeni podaci su: *Četvrti kongres Kominterne* (1922), *Sedmi kongres Kominterne* (1935), *Izvršni komitet Kominterne – IKKI* (1919-1943) sa serijama (Politsekretarijat IKKI, Politkomisija Politsekretarijata IKKI, Sekretarijat sekretara V. Pika, Jugoslavenska komisija IKKI, Balkanski zemaljski sekretarijat, Kompartija Jugoslavije i dr.), *Izvršni biro Balkanske komunističke federacije IKKI* (1920-1934),

Komunistički univerzitet nacionalnih manjina zapada imena Marhljevskoga (1921-1937), *Komunistička internacionala omladine* (1919-1943), *Crvena internacionala profsaveza* (1921-1937), *Seljačka internacionala – Međunarodno seljačko vijeće* (1923-1931), *Međunarodna organizacija za pomoć borcima revolucije* (1922-1941) i osobni fond *Josifa Vissarionoviča Staljina* (1878-1953). U dokumentaciji su sadržani različiti protokoli, rezolucije, stenogrami, dopisi, izvješća, bilješke, pisma, prepiska i sl., prikupljana u Kominterni, a vezana uglavnom uz političke odnose uopće na području tadašnje Jugoslavije i zbivanja u komunističkom pokretu Jugoslavije, odnosno Hrvatske, u međuratnom razdoblju.

U dogovorima s ravnateljem arhiva K. Andersonom i prvim zamjenikom O. Naumovim, omogućeni su posebni uvjeti izrade preslika (fotokopija) odnosno cijena od 5 rubalja za stranicu *Kratkog vodiča fondova i zbirki sakupljenih od Centralnog partijskog arhiva, Moskva 1993.* (str. I-XIII, 1-200). U razgovorima je najavljena mogućnost mikrofilmiranja odabranog gradiva.

Odobrenje posebnih uvjeta korištenja (preslike cjelina koje se odnose na hrvatsku povijest u pojedinim fondovima), mikrofilmiranja i cijena, potrebno je regulirati sporazumom s Rosarhivom. Bez odobrenja nije bilo moguće dobiti zatražene kopije.

Istraživanjem je utvrđeno kako nisu bili dostupni svi inventari koji mogu sadržavati podatke važne za hrvatsku povijest, budući da se, prema riječima djelatnika arhiva, nalaze u procesu deklasifikacije (podatak o inventaru koji sadrži takve podatke dobili smo prethodno od D. Šilović, povjesničarke koja je u arhivu imala uvid u navedeno gradivo 1993. godine).

Kako je u tijeku projekt kompjutorizacije zbirke *Arhiv Kominterne*, pod pokroviteljstvom Vijeća Europe i uz financijsku potporu nekoliko zemalja, završetak koje se predviđa u sljedećoj godini, a koji će obuhvatiti cjelokupno gradivo s obimnom količinom skeniranih dokumenata, olakšat će se pristup i pregled dokumentacije i od našeg interesa.

Budući da u Hrvatskom državnom arhivu postoje mikrofilmovi i fotografije dokumenata snimljenih 1978. u tadašnjem Centralnom partijskom arhivu u Moskvi, koji su primljeni u HDA s gradivom bivšeg Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, potrebno je usporediti dokumentaciju koju posjedujemo s evidentiranom ovom prilikom.

Procedura: Rad u arhivu moguć je uz prethodnu najavu i pismeno odobrenje direktora arhiva ili Federalne službe (Rosarhiva). Moguće je bez naplate i ograničenja koristiti prijenosno računalo. Cjenikom arhiva, za strance je utvrđena cijena od 1 \$ za kseroks-kopiju ili 0,30 \$ za mikrofilm, uz dodatak od 5% na ukupnu cijenu.

Napomena: Po povratku nam je D. Šilović ustupila jednu rolu mikrofilma tematski odabranih pojedinačnih dokumenata Kominterne, snimljenih tijekom njenog

rada u istom arhivu 1993. godine radi lakše usporedbe s dokumentacijom HDA. U daljnjim bi pregovorima trebalo naglasiti, suglasno sklopljenom Sporazumu, da pojedine fondove ili svežnjeve želimo snimiti sustavno i u cjelini, što znanstvenim i drugim korisnicima u pravilu nije dozvoljeno. Dio je dokumentacije koji se odnosi na Komunističku partiju Jugoslavije mikrofilmiran za Arhiv Jugoslavije, pa se treba razmotriti i moguća suradnja s tim arhivom oko povoljnijeg ustupanja preslika.

Kako je radno vrijeme arhivske ustanove u vremenu boravka arhivista, zbog rada na obradi podataka za spomenuti projekt kompjutorizacije ukupnoga gradiva Arhiva Kominterne, bilo ograničeno na svega tri radna dana u tjednu (ponedjeljak od 12 do 19 sati, srijeda 10-17 sati i petak 10-16,30) ostavljeno je dovoljno prostora za obilazak drugih arhivskih, bibliotečnih i muzejskih ustanova za koje se pretpostavilo da bi mogle sadržavati gradivo od značenja za hrvatsku povijest.

2. Ruski državni vojni arhiv (Российский государственный военный архив)

Tragom bilješke M. Pojića, voditelja Odsjeka za arhivsko gradivo vojnih fondova u HDA, o postojanju gradiva u Vojnom arhivu u Moskvi o 369. pojačanoj hrvatskoj pješačkoj pukovniji, koja se nakon Staljingrada predala generalu Crvene Armije Vasiljevu i našla se u logoru Beketovka na Volgi 1943. godine, uz pismeno smo odobrenje Rosarhiva upućeni na pregled dokumenata zbirke "Sonderarchiv" – trofejnoga gradiva zaplijenjenoga od nacističke Njemačke nakon II. svjetskog rata. Zbirka je smještena u zgradi Arhiva u ul. Viborgska 3. Posebni uvjeti korištenja, kopiranja i pristupa arhivu bili su odobreni od zamjenika direktora V. I. Korotaeva.

Djelatnici arhiva nisu prema navedenim podacima mogli pronaći relevantnu dokumentaciju postrojbe, već su pretpostavili da bi se gradivo moglo nalaziti u Centralnom arhivu Ministarstva obrane RF, u sačuvanim materijalima vezanima uz Crvenu Armiju i generala Vasiljeva.

Prema vodiču ove zbirke *Das Zentrale Staatsarchiv in Moskau* ("Sonderarchiv"), autora Aly Götz i Susanne Heim, objavljenoga u Düsseldorfu 1992. godine, Arhiv čuva gradivo nekoliko fondova čija je provenijencija vezana uz Hrvatsku. Riječ je o fondovima: 1401 – *Operativni štab Rosenberga s Komandaturom u Zagrebu*, 1430 – *Odbor za pomoć židovskim izbjeglicama u Zagrebu*, 1439(k) – *Židovska općina u Ragusi*, 1441 – *Židovska općina u Zagrebu*. Na temelju inventara ovih fondova popisan je sadržaj svežnjeva. Fond Operativnog štaba Rosenberga sa svojih 26 jedinica (oko 3400 stranica dokumenata), koje se prema geografskom kazalu fonda odnose na vojnu Komandaturu u Zagrebu za razdoblje /1939/1941-1944. čine razna izvješća te prepiska o političkom i gospodarskom stanju u NDH. Odbor za pomoć židovskim izbjeglicama u Zagrebu /Gicem/ sa 1163 svežnja iz razdoblja 1933-1941. sadrži prepisku zagrebačkog sa zapadnoeuropskim i američkim komite-

tima pomoći i podatke o emigrantima. Gradivo fonda Židovske općine Ragusa (Dubrovnik) izvorno je i datira iz razdoblja od 1709. do 1899. godine, a čini ga 12 knjiga matica i pinkasa (zapisa o društvenom i financijskom stanju općine). Svega 6 svežnjeva /dela/ s ukupno 619 stranica dokumenata čini fond Židovske općine u Zagrebu s gradivom iz razdoblja 1923-1941.

Osim navedenih fondova, zbirka sadrži i gradivo masonskih loža u fondu br. 1225 – *Dokumenti Velike lože B'nai B'rith u Jugoslaviji i Grčkoj*, koje je nastalo spajanjem fragmenata preostalih nakon predaje gradiva istih loža Jugoslaviji, odnosno drugim državama, 1956/58. godine. Fond 1412 – *Dokumenti masonskih loža*, sa 6 inventara i oko 14 300 svežnjeva iz perioda 1761-1941. sadrži gradivo Velike lože Beča koja je bila u korespondenciji s Velikom ložom Jugoslavije (pregledom inventara nije bilo moguće utvrditi postoji li i korespondencija, osim s centralom u Beogradu i s podružnicom u Zagrebu). Utvrđivanje veza sa zagrebačkom ložom zahtijevalo bi podrobnu provjeru spisa za koju, nažalost, nije bilo vremena.

Prema podatcima dobivenim u susretu s Patriciom Kennedy Grimsted, koja duže vrijeme istražuje u ruskim i drugim arhivima bivšeg Istočnog bloka¹, Muzej Holokausta u Washingtonu snimio je gradivo navedenih fondova. Brojevi mikrofilmskih svitaka za pojedini fond su sljedeći: f. 1225 – s. 194, 199-200; f. 1430 – s. 200-204; f. 1441 – s. 163.

Isti Arhiv u susjednoj zgradi, na adresi Admirala Makarova 29, posjeduje fondove *Glavne uprave za poslove ratnih zarobljenika i interniranih Ministarstva vanjskih poslova SSSR-a*, koji se odnose na zarobljeničke logore Narodnog komesarijata unutarnjih poslova (NKVD) bivšeg SSSR-a. Naporom djelatnice arhiva dobili smo uvid u inventarna pomagala i dokumente u kojima postoje poimenični popisi Hrvata u zarobljeničkim logorima za razdoblje 1943-1949. Gradivo Glavne uprave dobro je sačuvano i cjelovito, a istraživanje je moguće voditi i prema kartotekama pojedinaca, s mogućim podatcima o pripadnosti jedinici. Potragom za sudbinom pripadnika zarobljene 369. hrvatske pukovnije, doznali smo da su nakon smještaja u logoru br. 108 Beketovka bili razaslani po ostalim zarobljeničkim centrima. Sustavnije istraživanje bit će moguće i nakon deklasifikacije popisa i drugih materijala o oslobođenim ratnim zarobljenicima i interniranima, a koji su predani jugoslavenskim vlastima u vremenu 1944-1947. Postupak deklasifikacije spomenutih cjelina obavljaju stručne komisije ministarstava RF. Taj je podatak spomenut nadležnima u Rosarhivu. Iz pomagala je bilo vidljivo kako je dio gradiva s popisima repatriiranih vojnika

¹ Nedavno je objavljena knjiga iste autorice s posebnim osvrtom na pitanja provenijencije i zakonodavstvo vezano uz restituciju tzv. trofejnoga gradiva: *Trophies of War and Empire. The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution*, Harvard University Press – Harvard Ukrainian Research Institute, Cambridge/Massachusetts, 2001.

predan FNRJ već 1956. godine. Zbog ograničenosti drugim obvezama, ovom prigodom nije bilo moguće obaviti uvid u svu dostupnu dokumentaciju, već su popisani tek pojedinačni primjeri iz predloženoga gradiva.

Procedura: Za pristup čitaonici Arhiva potrebno je pismeno odobrenje Rosarhiva ili direktora arhivske ustanove. Mogućnost korištenja prijenosnog računala dozvoljena je uz naknadu od 2 \$ mjesečno. Cjenik arhiva nismo mogli kopirati. Cijene su prema uvidu, za strance bile: 1,5 \$ za presliku i 0,20 \$ za mikrofilm.

Napomena: Mogućnost restitucije gradiva strane provenijencije u trofejnom arhivu nije posebno isticana u razgovorima, iako se od P.K. Grimsted doznaje da su neke restitucije obavljene, no čini se kako su daljnji postupci obustavljeni od najvišeg zakonodavnog tijela RF.

Budući da je za fondove 1430, 1439(k) i 1441, dakle, fondove *Odbora za pomoć židovskim izbjeglicama u Zagrebu, Židovske općine u Ragusi (Dubrovnik) i Židovske općine u Zagrebu* neupitna provenijencija gradiva s hrvatskog područja, a čuvaju se u državnom arhivu i pripadaju skupini gradiva odnesenog u vrijeme II. svjetskog rata, moguće je podnijeti zahtjev za povratom odnosno restitucijom. Za fond 1401 – Operativni štab Rosenberga, zahtjev o restituciji bi se mogao uputiti u suradnji s Republikom Austrijom.

3. Centralni Arhiv Ministarstva obrane Ruske Federacije (Центральный архив Министерства обороны Российской Федерации)

Nakon uputa u Ruskom državnom vojnom arhivu, saznajemo da bi se gradivo o hrvatskoj postrojbi zarobljenoj 1943. moglo pronaći u Arhivu Ministarstva obrane. Dozvolu za rad i pristup gradivu bilo je moguće dobiti putem zahtjeva vojnog izaslanika Veleposlanstva RH u Moskvi. Stoga je takva zamolba upućena potpukovniku dr. Marinku Ogorcu, jedinom nadležnom za ovakav tip pristupa arhivu, koji će diplomatskim putem izvijestiti o rezultatima ove molbe. Za rad i pristup Arhivu Ministarstva obrane potreban je zaseban sporazum i odobrenje.

4. Povijesno-dokumentacijski odjel Ministarstva vanjskih poslova Ruske Federacije (Историко-документальный департамент Министерства иностранных дел Российской Федерации)

Nakon zamolbe za posredovanjem Rosarhiva, omogućen je kraći posjet ministrijalnoj ustanovi, nadležnoj za nadzor i koordinaciju djelovanja *Arhiva vanjske politike Ruske Federacije* s gradivom nakon 1917. godine i *Arhiva vanjske politike Ruskog carstva* gdje se čuva gradivo do 1917. godine. Razgovori su vođeni s načelnikom P.V. Stegnijem, zamjenikom P.I. Proničevim i suradnicima. Kako su arhivi vanjskih poslova podređeni Ministarstvu vanjskih poslova RF, za rad u ovom arhivu

potrebno je potaknuti potpisivanje posebnog sporazuma između HDA i spomenutih arhiva posredstvom Ministarstva vanjskih poslova RH. Načelnik Stegni izjavio je kako takav sporazum potpisuju s oko 20-ak zemalja, a uključuje razmjenu publikacija, mikrofilmova i stručnjaka te zajedničko objavljivanje dokumenata. Sugovornici su izrazili zadovoljstvo suradnjom s veleposlanikom RH u Moskvi, pa se očekuje da bi se sporazum mogao povoljno potpisati. Prigodom posjeta bile su ustupljene preslike popisa publikacija istih arhiva te dijelovi arhivskih vodiča s informacijom o fondovima koji se odnose na vanjske poslove Rusije s prostorima bivše Jugoslavije, uključujući veze od 1720. godine s Dubrovnikom te diplomatskim predstavništvima u Beogradu i Zagrebu (npr. Generalni konzulat u Zagrebu, 1946-1950).

5. Ruski državni arhiv starih dokumenata (Российский государственный архив древних актов)

Na prijedlog predstavnika Rosarhiva najavljen je i posjet Arhivu starih dokumenata. Uvjete i mogućnosti rada u arhivu te gradivo koje se odnosi na hrvatsku povijest, prigodom kraćeg posjeta predstavila je glavna skrbnica Bolokaeva. Arhiv posjeduje tiskani vodič u 5 svezaka, koji je moguće nabaviti razmjenom od Uprave Arhiva starih dokumenata. Uvidom u vodič, pokazalo se kako arhiv čuva gradivo fonda 59 – *Odnosi Rusije s Ragusom*, 1702-1725, osobni fond jednog baruna sa serijom gradiva o balkanskim zemljama iz razdoblja oko 1868. godine te vrijedne fondove 184 (fond s gradivom o J. Križaniću) i fond 387 s rukopisnom ostavštinom *Jurja Križanića* u kojoj se prema riječima djelatnice čuvaju i još neobjavljeni rukopisi. Mogućnost istraživanja i objavljivanja dokumenata ovog arhiva potaknuta je od predstavnika same arhivske ustanove.

Procedura: Uz preporuku za prethodnom najavom putem Rosarhiva ili izravnim obraćanjem samom arhivu, dokumenti su dostupni za istraživanje.

6. Ruska državna knjižnica / Ruski državni muzej (Российская государственная библиотека / Российский государственный музей)

Posjet Moskvi iskorišten je za utvrđivanje novih, točnih signatura izvora za glagoljsku pismenost u inozemstvu, koji se prikupljaju u okviru projekta evidentiranja glagoljskih rukopisa u Hrvatskoj i izvan nje. Prema podacima dobivenim od ravnatelja HDA, rukopisi su se trebali nalaziti u Ruskoj državnoj knjižnici. U Odjelu rukopisa biblioteke nalaze se dva od tri tražena rukopisa, čije se mikrofilmiranje prema novim signaturama može naručiti samo osobno, radi složenih uvjeta plaćanja.

Jedan od rukopisa čuva se u Ruskom državnom muzeju i mikrofilmiranje je moguće naručiti pismeno, prema novoutvrđenim signaturama.

Procedura: U pristupu knjižnici strani državljani moraju posjedovati pismo dozvole boravka i rada temeljem koje potpisuju posebnu registraciju u administraciji. Mjere sigurnosti obuhvaćaju zabranu unošenja vlastitih tiskanih izdanja, pa i rječnika u radne prostore i čitaonice knjižnice. Moguće je korištenje prijenosnog računala.

7. Sveruski znanstveno-istraživački institut dokumentalistike i arhivistike (Всероссийский научно-исследовательский институт документоведения и архивного дела)

Na upit voditelju Rosarhiva o izdavačkoj djelatnosti na području arhivistike, upućeni smo u ustanovu zaduženu za koordinaciju i rad na izdavaštvu za čitavo područje RF te prikupljanje informacija o arhivističkim i dokumentalističkim izdanjima u svijetu. Direktor M.V. Larin nas je upoznao s djelatnicima radnih odjela Instituta, koji su nam ustupili preslike sistematizacija izdanja podijeljenih u 40 tematskih skupina te disketu s bibliografijom jednog od arhivskih teorijskih izdanja.

Tijekom razgovora s g. Larinom i g. Černenkovim spomenut je zakon o sukcesiji gradiva između bivših članica SSSR-a iz 1993. tekst kojega je do danas neznatno promijenjen, a bilo bi korisno dobiti ga od Rosarhiva.

8. Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Moskvi

U istom je razdoblju obavljen posjet Veleposlanstvu RH u Moskvi, na poziv djelatnice Veleposlanstva R. Eterović, čijom je susretljivošću organiziran hotelski boravak i prijevoz. Kako je zbog održavanja Dana ruske kulture u Zagrebu veleposlanik bio odsutan, razgovarali smo sa savjetnikom u Veleposlanstvu M. Vlastelicom, koji je izrazio spremnost na suradnju i posredništvo u radu hrvatskih arhivista u Rusiji. Sugovornik je spomenuo obilježavanje 300-te godišnjice osnutka Petrograda i potaknuo mogućnost sudjelovanja hrvatskih arhiva u predstavljanju veza, posebice Dubrovnika i Petrograda u vremenu Carske Rusije, kroz trgovačke, pomorske, diplomatske i kulturne odnose, o čemu se vrijedno gradivo može pronaći u Ruskom državnom arhivu u Petrogradu. Mogućnost suradnje mogla bi se ostvariti i putem manifestacije Dana hrvatske kulture u Rusiji, koji bi se trebali održati 2002. godine. Predstavnici Veleposlanstva podupiru sve oblike kulturne suradnje arhiva i nude svoje usluge posredovanja i organizacije.

Tijekom posjeta vojni je izaslanik upoznat s molbom upućenom Centralnom arhivu obrane RF, o čemu će izvijestiti HDA.

9. Razgovori s direktorom Rosarhiva V.P. Kozlovim i suradnicima

Susret s direktorom Rosarhiva V.P. Kozlovim i načelnikom Odjela za međunarodne odnose K.G. Černenkovim uz prethodnu je najavu organiziran prilikom dola-

ska, kako bi se utvrdio plan boravka i osigurao pristup arhivima putem pismenih zamolbi. U razgovoru je najavljen cilj posjeta i omogućen pristup arhivima van prvotno zadanog. Direktor i načelnik pokazali su osobitu spremnost izaći u susret svim zahtjevima i osigurati pristup pojedinim arhivskim ustanovama prema našem izboru (odabirom iz vodiča *Arhivi Rusije – Moskva i S. Petrograd, 1997*) ili njihovoj preporuci.

Ponovni posjet Rosarhivu, na kraju boravka u Moskvi, kojem je uz direktora i načelnika bio nazočan i V.P. Tarasov, zamjenik direktora Rosarhiva, obuhvatio je nekoliko tema razgovora:

- a) Najavljena je potreba potpisivanja nacrtu sporazuma o korištenju, mikrofilmiranju čitavih svežnjeva koji se odnose na hrvatsku povijest, s utvrđivanjem pojedinosti oko cijene na ekvivalentnoj osnovi, načina plaćanja ili razmjene gradiva. Mogućnost potpisivanja takvog sporazuma bit će razmatrana prilikom boravka predstavnika Rosarhiva V.P. Tarasova kao gosta na 1. kongresu hrvatskih arhivista u Zagrebu (25-27. listopada 2001).
- b) Pismenim će se putem rješavati zamolbe o mikrofilmiranju i istraživanju gradiva evidentiranog tijekom boravka.
- c) Naglašena je potreba omogućavanja lakšeg pristupa arhivima Rusije kroz koordinaciju Rosarhiva, osim u suradnji s arhivima Ministarstva vanjskih poslova, za koje Rosarhiv nije nadležan.
- d) Direktor Kozlovu spomenuti su i primjeri dijelova gradiva koje nije prošlo postupak deklasifikacije u Ruskom državnom vojnom arhivu i Ruskom državnom arhivu socijalno-političke povijesti. Pojedine je primjere potrebno rješavati u navedenim ustanovama. Postupak je ponešto usporen, jer prema riječima sugovornika, ovisi o stručnim komisijama neovisnim o Arhivskoj službi.
- e) U razgovorima je otvoreno pitanje kulturne suradnje hrvatskih i ruskih arhiva u projektu vezanom za proslavu godišnjice osnutka Petrograda.
- f) Potaknuti traženjima M. Čaldarevića, sociologa koji se bavi istraživanjem staljinističkih žrtava, najavili smo predstavnicima Rosarhiva traženje presuda osuđenih u "staljinskim čistkama" prema poimeničnim popisima. Podatke o takvom gradivu Rosarhiv će zatražiti od sudskih organa u kojima se takvi dokumenti čuvaju.
- g) Iako nam je preporučeno odlazak u Arhiv umjetnosti i književnosti, za posjet nije preostalo vremena.
- h) Predstavnici Rosarhiva izrazili su svoju otvorenost za sve oblike međuarhivske suradnje.

10. Opći dojam

Dolazak u Rusku Federaciju i rad u arhivima strancima je moguć samo uz pismeni poziv ustanove koja odobrava rad. Original pisma vrijedi i kao viza prilikom ulaska u državu.

Načelni postupci za rad u ruskim arhivima mogu se iščitati iz naputaka u vodiču *Arhivi Rusije / Moskva i S. Peterburg, 1997*. Redovita je procedura, općenito, prilikom ulaska u arhivske ustanove, pa i u samo sjedište Rosarhiva, podosta kontrolirana (nemogućnost dolaska bez najave ili pisma, otežan ulazak s prijenosnim računalom), iako pojedivosti nisu jedinstvene za svaki arhiv. Pitanje cijena izrade preslika u mnogim je slučajevima ostavljeno slobodnoj prosudbi voditelja arhiva, pa to pitanje nameće potrebu reguliranja na općim osnovama. Budući da je Hrvatski državni arhiv s Rosarhivom, kao čelnom arhivskom institucijom Ruske Federacije, vezan Sporazumom o suradnji, mnogi se oblici korištenja i pristupa arhivima i arhivskom gradivu mogu riješiti izravnim obraćanjem djelatnicima Rosarhiva, koji su i ovom prilikom izrazili bezrezervnu pomoć.

Zaključno

Za boravka V.P. Tarasova, kao gosta na 1. kongresu hrvatskih arhivista u listopadu ove godine u Zagrebu, razgovaralo se o temama koje su se nametnule tijekom rada u Moskvi. Osim naglašene spremnosti da se sva pitanja vezana uz specifične probleme cijena, mikrofilmiranja, dostupnosti, razmjene gradiva i stručne literature, te posebni zahtjevi za istraživanjem podataka za nacionalne povijesti, rješavaju u skladu sa Sporazumom, najveću se pozornost posvetilo problemu moguće restitucije gradiva iz Ruskog državnog vojnog arhiva. Izviješteni smo kako se ona obavlja u suglasju s federalnim zakonom "O kulturnim vrijednostima, prenesenim u SSSR poslije II. svjetskog rata, a koje se nalaze na teritoriju Ruske Federacije". Dosad je primopredaja tzv. trofejnoga gradiva obavljena s nekoliko država, no niti s jednom državom koja se u vrijeme Drugog svjetskog rata nalazila u savezništvu s Njemačkom. Tekst zakona je zamjenik direktora Rosarhiva Tarasov dostavio HDA u prosincu ove godine. Kao jedan od rezultata kontakata uspostavljenih s predstavnicima različitih institucija tijekom boravka, pozitivan je odgovor na prijedlog o istraživanju i publiciranju gradiva iz Ruskog državnog arhiva starih dokumenata pristigao početkom prosinca 2001. Gotovo istodobno stigao je i odgovor upućen Arhivu Ministarstva obrane RF putem vojnog izaslanika Veleposlanstva RH u Moskvi, o nepostojanju dostupne relevantne dokumentacije o 369. pješačkoj pukovniji u istome arhivu.

U cilju razvijanja suradnje i poticanja istraživanja arhivskoga gradiva za rusko-hrvatske veze na različitim razinama, u suradnji s T. Ribkin-Puškadija, bivšom voditeljicom Laboratorija za restauraciju i konzervaciju HDA, koja je prikupila

značajne podatke za povijest ruske emigracije u Hrvatskoj, HDA će postaviti manju izložbu reprezentativnoga tematskoga gradiva.

Cjelokupan se učinak posjeta Moskvi i upoznavanja sa sustavom i gradivom ruskih arhiva, posebice u svjetlu ostvarenih sadržajnih oblika suradnje, može ocijeniti osobito vrijednim za poticanje budućih projekata.

Diana Mikšić